

Conservation of Yiap Cha Local Wisdom of Wat Koh Hong, Mueang District, Nakhon Sawan Province on the Basis of Participation

Chatchai Rungjirarat¹ Wannipa Piamsook² Nasid Daengchantuk³ Kandis Phumon⁴
and Nattha TongNgern⁵

Received: January 15, 2023

Revised: March 04, 2023

Accepted: March 25, 2023

Abstract

This research article aimed to study the conservation of Yiap Cha local wisdom of Wat Koh Hong, Muang District, Nakhon Sawan Province on the basis of participation. It was a qualitative research. Data were collected by in-depth interviews with 20 key informants divided into 4 groups: villagers, local leaders, government officials and a group of local sages which was a group of indigenous healers, a group of people who had knowledge related to the wisdom of Yiap Cha and a group of experienced people related to the Yiap Cha wisdom from Wat Koh Hong, Nakhon Sawan Province. Data were analyzed by in-depth interviews and participant observation with 20 key informants divided into 4 groups: villagers, local leaders, and villagers. government officials and a group of local sages which was a group of indigenous healers, a group of people who had knowledge related to the wisdom of Yiap Cha and a group of experienced people. Content analysis was conducted. The results of the research revealed that 1) in terms of economy, there were enterprises in the community. Local sages and most people tended

¹⁻⁵ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: Chatchai.baitong@gmail.com, Tel. 095-6393622

to think of knowledge or wisdom as knowledge Inherited from ancestors. It was caused by the process of learning, adapting through accumulated experiences, developing and inheriting to generate income either as the main income or extra income in some families; 2) in the social aspect, local government organizations had formulated plans, policies and supporting projects to promote Yiap Cha wisdom to remain with the community a long with supporting the budget to build a multi-purpose building for the treatment of Yiap Cha for community sages and those who came to use the service. Wat Koh Hong had supported basic utilities; 3) in terms of health, Takhian Luean Health Promoting Hospital had come to play a role in educating the local sages who worked Yiap Cha on keeping clean and orderliness; and 4) in the aspect of environment, Yiap Cha local wisdom had made local people interested in applying medicinal plants for healing purposes. It was considered to live in harmony with the environment. Herbs grown at home can be used to make medicines and can also generate income. As a result, many families in the community had expanded the area for planting medicinal plants.

Keywords: Conservation of Local Wisdom, Yiap Cha, Participation

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์อำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม

ฉัตรชัย รุ่งจิรารัตน์¹ วรรณนิภา เปี่ยมสุก² ณาศิส แดงจันทิก³ กันติศ พุ่มอัน⁴
และณัฏฐา ทองเงิน⁵

Received: January 15, 2023

Revised: March 04, 2023

Accepted: March 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์ อำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดย วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มหมอฟันบ้าน กลุ่มผู้ที่มีความรู้เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเหยียบฉ่า และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเหยียบฉ่า จากวัดเกาะหงษ์ จังหวัดนครสวรรค์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มข้าราชการและกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มหมอฟันบ้าน กลุ่มผู้ที่มีความรู้เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเหยียบฉ่าและกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจมีผู้ประกอบการวิสาหกิจในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านคนส่วนใหญ่จะคิดถึงองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปรับตัวผ่านประสบการณ์ที่สั่งสม พัฒนา และสืบทอดกันต่อ ๆ มาเพื่อสร้างรายได้ทั้งในรูปแบบรายได้หลักหรือรายได้เสริมในบางครอบครัว 2) ด้านสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดแผน นโยบาย และโครงการสนับสนุน

¹⁻⁵ นักวิชาการอิสระ

ส่งเสริมภูมิปัญญาเหี้ยบฉ่าให้คงอยู่คู่กับชุมชน พร้อมทั้งมีการสนับสนุนงบประมาณสร้างอาคารอเนกประสงค์ในการบำบัดรักษาเหี้ยบฉ่าให้กับปราชญ์ชุมชนและผู้ที่มาใช้บริการ ส่วนวัดเกาะหงษ์ได้สนับสนุนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน 3) ด้านสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตะเคียนเลื่อน ได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ปราชญ์ชาวบ้านที่ทำการเหี้ยบฉ่าถึงเรื่องการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหี้ยบฉ่าทำให้คนในท้องถิ่นให้ความสนใจในการประยุกต์ใช้พืชสมุนไพรเพื่อการบำบัดรักษา ถือว่าเป็นการดำรงชีวิตด้วยความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถนำสมุนไพรที่เพาะปลูกในครัวเรือนมาใช้ในการทำยารักษาโรคและยังสามารถสร้างรายได้ ส่งผลให้หลายครอบครัวในชุมชนมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชสมุนไพร

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การเหี้ยบฉ่า, การมีส่วนร่วม

บทนำ

ในสมัยก่อนเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเรื่องการ “เหี้ยบฉ่า” คำว่าเหี้ยบฉ่า คือ การนวดโดยใช้เท้าแต่น้ำมันสมุนไพรแล้วไปแตะแผ่นเหล็กที่ร้อนจัดบนเตาไฟจะมีเสียงดังฉ่า จึงเรียกวิธีการรักษานี้ว่าการเหี้ยบฉ่า เพื่อรักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ปวดเมื่อยแขนขาหรือตามร่างกาย เดิมมีการรักษาที่วัดพระพรามค์เหลือง ต.น้ำอ้อย อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ นับตั้งแต่หลวงพ่อดำ หลวงพ่อสี จนถึงหลวงพ่ोजิน เป็นพระเกจิชื่อดังในสมัยนั้น ทั้งนี้พระพุทธรูปเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) เสด็จฯ มาถึงวัดพระพรามค์เหลือง ถึง 3 ครั้ง ในการเสด็จประพาสต้นทางภาคเหนือ ครั้งที่ 1 เมื่อ ร.ศ.120 ตรงกับวันที่ 2 พฤศจิกายน 2444 ในเวลา 4 โมงเย็น ทอดพระเนตรพระอุโบสถ และกุฏิที่เป็นฝีมือช่างชาวจีนสร้างไว้ และทรงสนพระราชหฤทัยการ “เหี้ยบฉ่า” โดยหมอจีน ครั้งที่ 2 ใน ร.ศ.125 ซึ่งตรงกับวันที่ 11 สิงหาคม 2449

หลังจากหลวงพ่ोजินมรณภาพ ไม่มีพระเกจิอาจารย์รูปใดสืบทอดวิชาอาคมนี้ ในที่สุดการเหี้ยบฉ่าก็สูญไปจากวัดท่าพระพรามค์เหลือง แต่วิชานี้ไม่ได้สูญหายไปเสียเลยทีเดียว เพราะมีผู้รับการสืบทอดโดยหลวงพ่ออินทร์ อดีตเจ้าอาวาสวัดเกาะหงษ์ ซึ่งเรียนวิชาจากหลวงพ่อกัน สหธรรมิกของหลวงพ่ोजิน วัดพระพรามค์เหลือง จากนั้นก็ถ่ายทอดมาถึงหลวงพ่อบุญชู

เจ้าอาวาสวัดเกาะหงษ์รูปปัจจุบันและการเหยียบฉ่าที่วัดเกาะหงษ์ ก็จะมีสภาพเดียวกับที่วัดพระ
ปรารงค์เหลืออยู่ ด้วยเหตุว่า

“ไม่มีพระรูปใดที่จะสืบทอดแพทย์แผนพระจากหลวงพ่อบุญชู”

“อย่าว่าแต่พระที่บวชในพรรษาที่ผ่านมาเลย เอาเป็นว่าพระที่วัดแห่งนี้
ตั้งแต่อาตมาเหยียบฉ่ารักษาโรคไม่มีพระรูปใดที่จะสนใจเรียนเลย มีแต่พระจาก
ต่างวัด จากต่างจังหวัด รวมทั้งชาวบ้านจากต่างถิ่นมาเรียนวิชานี้ อย่างกับสุภาชีวิต
ไทยที่ยังคงใช้ได้อยู่เสมอ คือ ไกล่เกลือกินค้าง”

นี่คือคำบอกเล่าของหลวงพ่อบุญชู กว่า 40 ปี ที่หลวงพ่อบุญชูรักษาโรคอัมพฤกษ์
อัมพาตเหยียบฉ่า มีผู้ป่วยนับหมื่น ๆ คนที่ผ่านเท้าหลวงพ่อ ทั้งนี้ หลวงพ่อได้รักษาฟรี ไม่เคย
เรียกร้อยสักบาท ไม่มีแม้กระทั่งค่าชันบูชาครู แต่เมื่อใครหายก็กลับมาทำบุญเอง ทั้งทอดกฐิน
และถวายผ้าป่า ปัจจัยที่ได้จากกฐินมนต์ จากไปเทศน์ก็นำไปซื้อสมุนไพรมารุงเป็นตัวยา เพราะ
ท่านคิดอยู่เสมอว่า อโรคยา ปรมา ลาภา หมายถึง ความไม่มีโรคเป็นลาอันประเสริฐ ซึ่งเป็น
ความปรารถนาของทุกคน เมื่อเป็นโรคก็เป็นทุกข์เหมือนกับตกนรกทั้งเป็น เมื่อพ้นจากโรคก็เป็น
สุขเหมือนได้ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น ขณะเดียวกัน ผู้ที่มาให้หลวงพ่อเหยียบฉ่าไม่ต้องนัดวันล่วงหน้า
ไม่ต้องเข้าคิว มาเมื่อไรก็เจอเมื่อนั้น ด้วยเหตุที่ว่า หลวงพ่อบุญชูจะทิ้งวัดไปไหนไม่เกินชั่วโมง ไม่
เคยปล่อยให้คนไขรอ เพราะท่านให้ความสำคัญต่อการรักษาเป็นอันดับแรก ส่วนกฐินมนต์เป็น
อันดับรอง ๆ ลงมา ถ้านิมนต์ไปเหยียบนอกสถานที่ ท่านจะตอบปฏิเสธ ด้วยเหตุเดียว คือ
“เดียวคนมาวัดรอเก้อ”

ส่วนประเด็นที่มีคนบอกว่า การรักษาโรคไม่ใช่หน้าที่ของพระ เพราะการแพทย์แผน
ปัจจุบันเจริญแล้ว” หลวงพ่อชูดตอบสวนมาว่า คนที่พูดคือ คนไม่รู้จักพระ ไม่ได้ศึกษา
ประวัติศาสตร์ศาสนา สมัยก่อนอะไรก็อยู่และเกิดจากวัดทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหนังสือ
วิชาช่าง งานศิลปะ รวมทั้งการรักษาโรค ตั้งแต่เกิดไปจนตายก็ว่าได้ พอการแพทย์แผนปัจจุบัน
รุ่งเรือง ก็ล้มการแพทย์แผนโบราณ แต่เมื่อการแพทย์แผนปัจจุบันใช้ไม่ได้ผล ก็กลับมาพึ่ง
การแพทย์แผนโบราณ อย่างนี้เขาเรียกว่า อยู่กับทองคำ อยู่กับเพชรแต่กลับไม่รู้คุณค่าของมัน

เลย มันสมควรที่จะปล่อยให้ทองคำและเพชรหายไป ระหว่างเหยียบผ้า อาตมาจะสอดแทรกธรรมะให้แก่ผู้มารักษาด้วย โดยเฉพาะธรรมข้อที่ว่า “อโรคยา ปรมา ลาภา”

สำหรับแนวทางการถ่ายทอดวิชาเหยียบผ้าของหลวงพ่อบุญชูนั้น ท่านยึดแนวของหลวงปู่อินทร์ คือถ่ายทอดให้ผู้สนใจใคร่อยากรู้ทุกอย่าง โดยไม่ปิดบังเลยสักอย่าง เพราะท่านเชื่อว่า คนเราอยู่ได้ไม่เกินร้อยปีก็ตายกันหมด ส่วนที่เกินร้อยก็มีอยู่ไม่เท่าไร วิชาเหล่านี้มีค่ามหาศาลยิ่งนัก มันสมควรอยู่เป็นสมบัติของมนุษยชาติ ถ้าปิดหรือเก็บไว้มันก็ตายตามตัวเราไปเท่านั้นเอง ทั้งนี้ หลวงปู่อินทร์มักสอนเสมอ ๆ ว่า ใครอยากเล็กให้หามาใส่ ใครอยากใหญ่ให้ถ่ายออก ธรรมะของพระพุทธเจ้าที่ตกทอดมาถึงรุ่นเรา เพราะพระพุทธองค์ทรงถ่ายทอดให้สาวกลงมาตามลำดับขั้น ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่า ถ้าอยากให้อะไรคงอยู่บนผืนโลกต้องบอก ต้องประกาศให้คนหมู่มากรู้ เพื่อจะได้ช่วยรักษาสมบัติอันล้ำค่าไว้ หลวงพ่อบุญชูพูดทิ้งท้าย วัดเกาะหงษ์ (ทวีศักดิ์ ชูมาและคณะ, 2560) ไว้ว่า

“ถ้าหลวงพ่อมรณภาพไป การเหยียบผ้าที่วัดนี้อาจจะสูญไป แต่ที่วัดอื่น อาตมาเชื่อว่ามีแน่ เพราะก่อนหน้านี้ การเหยียบผ้ามีเฉพาะที่วัดพระปรารักษ์เหลืองเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้เหลือที่วัดเกาะหงษ์ ส่วนที่วัดพระปรารักษ์เหลืองไม่มีต่อไปอาจจะไปตั้ง หรือทำชื่อเสียงให้วัดอื่น ก็ไม่เป็นไร เพราะถือว่าวิชายังอยู่ เช่นที่ จันทบุรี กาญจนบุรี กำแพงเพชร และปทุมธานี ด้วยเหตุนี้ อาตมาจึงอยากฝากบอกถึงพระทุกรูปว่า พระที่จะไปตั้งจะมีชื่อเสียงโดยไม่มีความรู้ทางเปรียญธรรม หรือมีสมณศักดิ์ทางการปกครอง ต้องมีวิชาที่เกี่ยวข้องกับการใช้คาถาต่าง ๆ ซึ่งไม่เกินวิสัยของพระ”

“ก่อนหน้านี้ การเหยียบผ้ามีเฉพาะที่วัดพระปรารักษ์เหลืองเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้เหลือที่วัดเกาะหงษ์ ส่วนที่วัดพระปรารักษ์เหลืองไม่มีต่อไปอาจจะไปตั้ง หรือทำชื่อเสียงให้วัดอื่น อย่างกับสุภาชาติไทยที่ยังคงใช้ได้อยู่เสมอ คือ กลั้กลั้กลืนต่าง”

ปัจจุบันชุมชนวัดเกาะหงษ์ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าของตนเองอยู่หลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาในสาขาหัตถเวชซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอาชีพ สร้างงานให้แก่คนในชุมชน การเหยียบผ้า เป็น

องค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงมานาน ถือเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างหนึ่ง ที่สร้างรายได้และชื่อเสียงให้กับกลุ่มผู้ผลิต ซึ่งมีความเหมาะสม แต่ปัจจุบันจำนวนผู้ที่มาสืบทอดลดลงเพราะกลุ่มผู้สูงอายุที่เริ่มแก่ชรามากขึ้น ประกอบกับคนรุ่นหลังขาดความรู้ความเข้าใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญา โดยยุภาพร เจริญวัฒนมณีชัยและคณะ (2559) ได้กล่าวว่า แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การเสริมสร้างปราชญ์ชาวบ้านให้เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการสืบสานสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการความรู้และการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ขณะที่หากคาดการณ์ในอนาคตของภูมิปัญญาการเหยียบฉ่า นั้น ภูมิปัญญานี้อาจสูญหายได้หากขาดแนวทางการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความเห็นร่วมกันว่า ประเด็นปัญหานี้ควรได้รับการศึกษาในฐานะงานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และคาดหวังว่า ภายหลังจากการวิจัยแล้ว คนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์นวดแผนโบราณโดยวิธีการเหยียบฉ่าที่ถูกรวบรวม จัดเก็บอย่างเป็นระบบและมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นฐานข้อมูลของชุมชน แล้วสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์อำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มหมอพื้นบ้าน กลุ่มผู้ที่มีความรู้เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเหยียบฉ่า และกลุ่มผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเหยียบฉ่า จากวัดเกาะหงษ์ จังหวัดนครสวรรค์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ประกอบด้วย โดยผู้วิจัยนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามในการสัมภาษณ์ มีด้วยกัน 3 ตอน ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคล
2. ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์ จังหวัดนครสวรรค์
3. แนวทางในส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์ จังหวัดนครสวรรค์

การจัดเก็บข้อมูลโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์ จากนั้นทำการจดบันทึกประเด็นที่ศึกษา แล้วนำมาเรียบเรียง การสัมภาษณ์เชิงลึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มหมอพื้นบ้าน กลุ่มผู้ที่มีความรู้เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเหยียบฉ่าและกลุ่มผู้มีประสบการณ์แล้ววิเคราะห์ข้อมูล เมื่อคณะผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้จัดทำข้อมูลให้เป็นระเบียบ จัดเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการสรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม พบว่า ในมุมมองด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ และด้านสิ่งแวดล้อมที่มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า แต่ละกลุ่มมีบทบาทในแต่ละด้านและมีการขับเคลื่อนเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาข้างต้น เป็นต้นว่า

1. ด้านเศรษฐกิจมีผู้ประกอบการวิสาหกิจในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านคนส่วนใหญ่ มักจะคิดถึงองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปรับตัวผ่านประสบการณ์ที่สั่งสม พัฒนา และสืบทอดกันต่อ ๆ มาเพื่อสร้างรายได้ทั้งในรูปแบบรายได้หลักหรือรายได้เสริมในบางครอบครัว และยังส่งผลให้เกิดรายได้หลักหรือรายได้เสริมในบางครอบครัวและยังส่งผลให้เกิดรายได้จากการเพาะปลูกพืชสมุนไพร เป็นต้นว่า ไพรสด มะกรูด ตะไคร้ และการเพาะปลูกมะพร้าวเพื่อไปสกัดเป็นน้ำมันมะพร้าวมาประกอบในการบำบัดรักษาตามกระบวนการเหยียบฉ่า ปัจจุบันมีกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านชุมชนวัด

เกาะหงษ์ มีรายได้จากการที่มีลูกค้าเข้ามาเหยียบฉ่ำมากขึ้น แต่ก็ยังจับจ่ายซื้อของกินของภายในบริเวณวัด ทำให้ชาวบ้านมีรายได้หมุนเวียนจนเจือในครอบครัวและยังกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนให้มีการหมุนเวียน ขณะเดียวกันยังมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคอยประชาสัมพันธ์ให้คนที่สนใจมาใช้บริการ และมีหน่วยงานราชการด้านสาธารณสุขเข้ามาดูแลและให้ความรู้เรื่องสมุนไพรและการรักษาแบบแพทย์ทางเลือก

2. *ด้านสังคม* องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดแผน นโยบาย และโครงการสนับสนุน ส่งเสริมภูมิปัญญาเหยียบฉ่ำให้คงอยู่คู่กับชุมชน พร้อมทั้งมีการสนับสนุนงบประมาณสร้างอาคารอเนกประสงค์ในการบำบัดรักษาเหยียบฉ่ำให้กับปราชญ์ชุมชนและผู้ที่มาใช้บริการ ส่วนวัดเกาะหงษ์ได้สนับสนุนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เป็นต้นว่า ค่าน้ำ ค่าไฟ สำหรับกิจกรรมเหยียบฉ่ำที่มีคนมาใช้บริการตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ขณะที่ชาวบ้านยังใช้อาคารอเนกประสงค์เป็นที่พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้เคล็ดลัทธิวิชาเหยียบฉ่ำ ซึ่งถือเป็นการสืบสานสืบทอดภูมิปัญญาเหยียบฉ่ำทางอ้อม

3. *ด้านสุขภาพ* โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลตะเคียนเลื่อน ได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ปราชญ์ชาวบ้านที่ทำการเหยียบฉ่ำถึงเรื่องการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยเฉพาะในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (Covid -19) ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่และผู้ที่มาบริการบำบัดรักษา ขณะที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยการลงพื้นที่เพื่อดูแลและประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปติดตาม ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษาของภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่ำ วัดเกาะหงษ์ โดยเน้นในเรื่องการบริการที่ดีและมีคุณภาพ และกำลังใจให้กับปราชญ์ชาวบ้านที่ได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่ำโดยการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4. *ด้านสิ่งแวดล้อม* ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่ำทำให้คนในท้องถิ่นให้ความสนใจในการประยุกต์ใช้พืชสมุนไพรเพื่อการบำบัดรักษาถือว่าการดำรงชีวิตด้วยความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถนำสมุนไพรที่เพาะปลูกในครัวเรือนมาใช้ในการทำยารักษาโรคและยังสามารถสร้างรายได้ ส่งผลให้หลายครอบครัวในชุมชนมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชสมุนไพร เป็นต้นว่า ไพรสด มะกรูด ตะไคร้ และมะพร้าว ขณะเดียวกันยังมีส่วนงานราชการเข้าไปส่งเสริมและอนุรักษ์การปลูกพืชสมุนไพรในชุมชน จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาของคนในชุมชนในการปลูก

สมุนไพรเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีชีวิตโดยเฉพาะในการเหยียบฉ่าที่มีการสืบสานต่อกันมา ถือเป็นการสร้างประโยชน์ในการประกอบอาชีพบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์ อำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม จึงนำข้อค้นพบที่สำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจมีผู้ประกอบการวิสาหกิจในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านคนส่วนใหญ่มักจะคิดถึงองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่เกิดความรู้ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปรับตัวผ่านประสบการณ์ที่สั่งสม พัฒนา และสืบทอดกันต่อ ๆ มาเพื่อสร้างรายได้ทั้งในรูปแบบรายได้หลักหรือรายได้เสริมในบางครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนิตย์ เหมนิล (2562) พบว่า การเหยียบเหล็กแดงก็ยังมิได้สูญหายไปจากสังคมบ้านหินตั้งแต่อย่างใด สะท้อนให้เห็นว่า การรักษาในรูปแบบดังกล่าว ยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คน ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่ายังสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยนุช ยอดสมสวยและคณะ (2552) ส่วนใหญ่จะได้รับการปลูกฝังเจตคติความเชื่อ และองค์ความรู้ในการรักษาจากญาติพี่น้อง บรรพบุรุษให้ปฏิบัติสืบทอดกันต่อไป โดยมีพื้นฐานทางจิตใจที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้หายจากอาการเจ็บป่วย 2) ด้านสังคมองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนเลื่อนได้สนับสนุน การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายและสื่อโซเชียลต่าง ๆ พร้อมกำหนดแผนนโยบายและโครงการสนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาเหยียบฉ่าวัดเกาะหงษ์ให้คงอยู่กับชุมชนและจังหวัดนครสวรรค์สืบต่อไป ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมักร สิริปณฺโญ (วงศ์ประเทศ) (2558) พบว่า หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้มีการจัดการความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความชัดเจน และเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ส่วนวัดเกาะหงษ์ได้สนับสนุนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน 3) ด้านสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตะเคียนเลื่อน ได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ปราชญ์ชาวบ้านที่ทำการเหยียบฉ่าถึงเรื่องการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่าทำให้คนในท้องถิ่นให้ความสนใจในการประยุกต์ใช้พืชสมุนไพรเพื่อการบำบัดรักษา ถือว่าเป็นการดำรงชีวิตด้วยความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถนำสมุนไพรที่เพาะปลูกในครัวเรือนมาใช้ในการทำยารักษาโรคและยังสามารถสร้างรายได้ ส่งผลให้หลายครอบครัวในชุมชนมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชสมุนไพรเพื่อเพิ่มรายได้

องค์ความรู้ใหม่

ภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปรับตัวผ่านประสบการณ์ที่สั่งสมพัฒนาและสืบทอดกันต่อ ๆ มา เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวโดยการปลูกพืชสมุนไพร เช่น โพรสโต มะกรูด ตะไคร้ ขมิ้นและ มะพร้าว ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการทำยาหม่อง ยาต้มสมุนไพร นวดผ่อนคลายและนวดเพื่อการรักษา โดยองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนเลื่อน ให้การสนับสนุน การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย และสื่อโซเชียลต่าง ๆ ซึ่งมีการจัดให้ครอบครัวในชุมชนที่มีความถนัดเกี่ยวกับสมุนไพรว่า ครอบครัวนี้มีความถนัดด้านใด เช่น ปลูกสมุนไพร นวด หรือปรุงสมุนไพร เป็นผลิตภัณฑ์ให้กับนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกชุมชนวัดเกาะหงษ์เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มเข้ามาให้แก่ครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม” คณะผู้วิจัยเห็นสภาพการอนุรักษ์

1. ข้อจำกัดมากมายเกี่ยวกับประสิทธิภาพและคุณภาพในการปฏิบัติงานของคนในท้องถิ่นและหน่วยงานราชการ ซึ่งประกอบ
2. กระบวนการอนุรักษ์ และแนวทางในการการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงทำให้ผู้วิจัยได้นำหลักการบริหารจัดการที่ดีมาประกอบเพื่อนำเสนอการอนุรักษ์
3. สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พึงประสงค์ให้สามารถยกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม” คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน” ควรมีการพัฒนาเครือข่ายและเปิดโอกาสให้องค์กรวิชาการและองค์กรวิชาชีพ เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา และมีการจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้นเพื่อสร้างอาชีพเสริมให้ประชาชนทั่วไป และจัดออกแบบหลักสูตรเพื่อการศึกษาตามอัธยาศัยโดยใช้แหล่ง

เรียนรู้ในชุมชนที่มีลักษณะส่งเสริมทักษะทั้งวิชาชีพและวิชาชีพ และขยายผลการวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เนื่องจากยังไม่มีงานวิจัยที่แน่ชัดถึงความปลอดภัยและประสิทธิภาพในการรักษาข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และมีการรณรงค์ปลูกสมุนไพรมะนาวและการสนับสนุนพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง และมีการให้ความรู้จากนักปราชญ์ชาวบ้านจากศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในลักษณะของการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยที่ไม่เน้นการเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียน

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศักดิ์ ชูมาและคณะ. (2560). *การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.): มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปิยนุช ยอดสมสวยและคณะ. (2552). *การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นฐานในอำเภอองรักษ์ จังหวัดนครนายก* (รายงานการวิจัย). คณะสหเวชศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระสมักร สิริปณฺญ (วงศ์ประเทศ). (2558). *การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางการแข่งขันในระบบตลาดเสรี: กรณีศึกษางานหัตถกรรมทอผ้ากาบบัว ตำบลนาเรือง อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม). คณะพัฒนาสังคม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ยุภาพร เจริญวัฒนมณีชัยและคณะ. (2559). *แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่การศึกษา ผ้าไหมมัดหมี่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ*. (สารนิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุนิตย์ เหมนิล. (2562). “เหยียบเหล็กแดง”: ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมชนานาอีสานบ้านหินตั้ง
ตำบลข้าวสาร อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี. *Journal of Language and
Culture*, 38(2), 26-45.